

Prof. Dr. Bilsay Kuruç ile Planlama ve Hayata Bakış

Perspectives on Planning And Life with Prof. Dr. Bilsay Kuruç

Ali Murat Özdemir, Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kamu Hukuk Ana Bilim Dalı Ankara/Türkiye. ORCID: 0000-0001-8073-2081, alimurat_ozdemir@yahoo.com

Göksu Uğurlu, Dr., Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Ankara/Türkiye. ORCID: 0000-0001-5260-5966, goksuugurlu@gmail.com

Elif Kumru Paksoy, Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Ana Bilim Dalı Ankara/Türkiye. ORCID: 0000-0002-8194-0066, kumrupaksoy@gmail.com

Öz

Prof. Dr. Bilsay Kuruç ile planlamanın tarihi ile başlayarak enerji kaynaklarının toplumsal ve teknolojik etkilerine uzanan bir söyleşi gerçekleştirildi. Sayın Kuruç planlamanın gereklerinden uluslararası ilişkilerin bugününe birçok konuda görüşlerini paylaştı. Toplumsal değişimlerin kolektif düşünceden bireysel rekabete nasıl evrildiğini, gerçek demokrasinin ancak derin toplumsal değişimlerle sağlanabileceği konuşuldu. Sayın Kuruç Türkiye'nin demokratik reform süreçlerindeki engelleri ve bu süreçlerin toplumsal yapıyı nasıl etkilediğini analiz etti. Uluslararası ilişkilerde, Çin'in "Kuşak ve Yol" projesi, Rusya'nın jeopolitik stratejileri ve Amerika'nın Avrupa üzerindeki etkilerini ele aldı. Çin'in stratejik hamleleri ve küresel güç dinamiklerine etkileri hakkında bilgi verdi. Ayrıca, Türkiye'nin ekonomik ve siyasi sömürüye karşı gösterdiği direnişi ve Cumhuriyetin bu direnişteki rolünü inceledi.

Anahtar Kelimeler: Planlama, Toplumsal Değişim, Demokratik Reform, Kolektif Düşünce, Kuşak Yol Projesi.

ABSTRACT

The interview conducted with Prof. Dr. Bilsay Kuruç, has been covering topics from the history of planning to the societal and technological impacts of energy resources. Prof. Kuruç shared his views on many subjects, from the necessities of planning to the current state of international relations. He explained how societal changes have shifted from collective thinking to individual competition, arguing that true democracy can only be achieved through deep social changes. Prof. Kuruç analyzed the obstacles to Turkey's democratic reform processes and their impact on social structures. He discussed China's "Belt and Road" initiative, Russia's geopolitical strategies, and the influence of the United States on Europe in the context of international relations. He provided insights into China's strategic actions and their effects on global power dynamics. Additionally, he examined Turkey's resistance to economic and political exploitation and the role of the Republic in this resistance.

Keywords: Planning, Social Change, Democratic Reform, Collective Thinking, Belt and Road Initiative.

Hocam biz Planlama ile başlamayı istiyoruz sizin için de uygunsa. Sermaye birikiminin farklı dönemlerinde planlama süreçleri arasında Türkiye bağlamında ne tür farklılıklar var?

Planlama diye başlayabiliriz veya planlama diye bitirebiliriz, ikisi de olabilir. Yirminci yüzyıla ait bir işti, yirminci yüzyılda bitti. Öyle görünüyor. Yeniden başlamak lazım... Sovyetlerle başladı. Sovyetler, Birinci Dünya Savaşı'nda Almanların lojistik planlamasından öğrendiler, ilk oradan ilham aldılar. Yoksa sosyalizm planlamalı olur diye bir çalışma yoktu önceden, yani pratik bir iş olarak öğrendiler. Kalkınma meselesi olarak öğrendiler. Kendi kendilerine öğrendiler. Şöyle, kendi içlerinde normal sayılabilecek farklı görüşlerin dışında "anayol planlamadır" bakımından bir farklılık yoktu. 1920'lerin başlarında piyasayla işin altından kalkma, yani o sıkıntının; savaş yıllarının falan altından kalkma, NEP diyoruz ya, planlamanın gündeme gelmesi kaçınılmazdı.

Lenin tabii çok erken öldü. Fakat Lenin'den sonraki iktidar sahipliğinde planlama konusunda Troçki ile Stalin arasında da bir fark yoktu. Farklı Stalin kendi lehine yarattı, "tek ülkede sosyalizm" deyince mutlaka "Burada planlama yapacağız" çıktı iş. Ama ekonominin yapısı istedi. Çünkü sanayiyle, planlama böyle yukarıdan indi ve doğru yere indi, sanayiye indi. Başka bir yere inmedi, çünkü işin merkezi sanayidir yani sanayi planı istedi. Türkiye'de böyle bir şey hiç olmadı. Türkiye'de sanayi planı istemedi, çünkü kendi var olma iradesi demek ki yoktu. Hâlâ da yok. Onun için sanayi orada planı istedi ve sanayiyle oldu merkezi olarak. Bu şunu doğru olarak oturttu, orası da büyük bir köylüler ülkesi kırk milyon filan. Kırsal hakimiyet yapıda, dolayısıyla orası geleneksel bir buğday ham madde ülkesiydi. Tarım dışarıdan gerekli döviz getirir, onunla sanayi yaparız düşüncesi başlangıçta vardı. Bu çabuk tersine normale döndü. Yani tarım, sanayiye tabi olmak zorundadır, tersi değil. Demek ki doğrusu bu. Bu, bizi şuna götürüyor: Hangi sektör, üretim düzeyinde şimdi konuşuyoruz, hangi sektör lokomotif, ötekileri çekip götürür? Ona götürüyor.

Çünkü bugünün Türkiye ülkesinde son kırk yıl ama son yirmi yıldır özellikle kaybolmuş durumda. Kim çekip götürecektir? Bugünkü sıkıntıların ekonomik nedeni de oradan kaynaklanıyor çünkü lokomotif olmayınca ve dünya seni kendine tabi kıldıktan sonra, yirmi yıl önce tamamen, bağımlı kıldıktan sonra ilerleyebilmek için döviz muhtaçsın. Yani net. Halbuki bunu dünyadan alıp getirecek, döviz alıp getirecek bir sektörün yok. Sanayi bunu getiremiyor. O nedenle, işte son beş yıldır yaşadığımız merkez bankası da rezervlerini yiyor, satıyor filan var ya, o nedenle oluyor. Çünkü merkez bankası rezerv oluşturamaz kendisi. Nereden alacak? Yani döviz nereden alacak? Bir yerden üretim sonucunda alınıp getirilecek ki, o senin rezervin olsun. Bu da ancak sanayinin işidir veya tarımın işidir. Veya dersin ki ben sadece turizm ülkesiyim, o zaman turizmin işidir. Böyle bir kaynak yok, gelmiyor yani. Türkiye'de döviz getirecek ajan yok. O nedenle borçlanıyorsun, döviz borçla getiriyorsun. Döviz borçla getirdiğin zaman, daima yükün artıyor, daima dünya önünde "ne yaptığını bilmez adam" düzeyinde kalıyorsun. Son yirmi yılın tablosu basitleştirerek söylersek, bu.

Bu nedenle hangi sektör hangisini çekip götürecektir? Yani sektörler arasında nasıl bir bağlantı olacak? Planlamanın ana meselesi bu. Buradan şu çıkıyor: Bir ufka bakma meselesidir özünde. Yani ta oraya kadar, hatta ufkun ötesini de görebilme meselesidir. Orayı görebilme meselesidir. Oraya bakmaksızın olmaz. İşte, yine son yirmi yılda bırak orayı, şu camdan dışarı bakamıyorum. Bakış mesafesi o kadar kısalmış durumda. Bugün tabii acayip bir noktaya geldik çünkü en fazla bir haftalık bakabiliyoruz. Bir aylık da bakamıyoruz. Bırak bir yıllık bakmayı, altı aylık bakmayı, bir aylık da bakamıyoruz. Bir ay sonra ne olacak? Ama esas meselen, ta oraya kadar bakıp oradan buraya gelmek. İşte planlama o, özü bu.

Biz Norveç gibi dört milyon değiliz. Norveç gibi denizden petrolümüz çıkmıyor. Geleneksel bir balıkçılık sektörümüz de yok. Hidroelektrik, yani Allah vergisi hidroelektrik kaynağına da sahip değiliz. Elektrik bedavadır çünkü, sular akıyor oradan elektrik elde ediyor. Yani bunlardan hiçbirine sahip değilsin. Bunlara sahip olduğun takdirde ve dört milyon olman kaydıyla o zaman şunu yapabilirsin: Bütün çocuklarını

okutabilirsin; onlara geleceği gösterebilirsin, uyumlu bir yaşam kurabilirsin. Ama 4 milyonu geçmeme kaydıyla. Dört milyonda kalacaksın yani. Bunları yapabilirsin. Kaynakların o kadar çoksa, rahatsa veya mesela Cenab-ı Hak denizden sana petrol veriyor ki, bugün maaşları artırmak için onu kullanmıyorsun; dünyanın en büyük fonunu kuruyorsun. Niye? O günün birinde bitecek ve gelecek kuşaklar ne yapacak? Bunu yapabiliyorsun. Yani Türkiye'nin durumuyla tam kontrast bir tablo. Dolayısıyla, ben burada seksen milyonum, yılda bir milyon artıyorum yani dört yılda bir Norveç katıyorum nüfusuma. O zaman bunların sağlığı ve okutulmasından başlayan; oraya nasıl varacaklar? Buradan oraya gidebilecekler mi? Birinci soru bu.

O halde, bunu yapmam lazım, önce bunu yapmam lazım. Bunu yapmak, basit olarak planlama yapmak. Ama onu yapabilmek için de biraz önce söylediğim lokomotif sektörleri dünya çapında kurabilmek lazım. Yani Alman sanayi kadar olmayı hedefleyen bir sanayim olmalı. Çünkü ancak o takdirde güvence sahibi olabilirim. Niye? Çünkü bilgi ve görgünün kendini tazeleyerek çoğaltılabildiği alan sanayidir. Ancak sanayi içindeki iş bölümüyle, onu kavrayan insanlarla ve bu insanların habire kendi bilgi, görgülerini artırmaları ile ancak bir toplum bir lokomotive sahip olabilir. İşte ister lokomotif de ister dinamo de. Ama bunun devamlı çalışması, hiç kesilmemesi lazım. O halde bu sanayidir, çünkü özünde bilgi var. Kendini çoğaltan bilgi var. Ama öbür ayak, en başta konuştuğumuz, çocukları sağlıklı ve doğru okur-yazar haline getirmek... O da şunu çıkarıyor, mecburiyet olarak, onlar insani değerlere sahip olarak yetişmelidirler. Aksi takdirde sadece sanayi olsun, makinistim olsun, ustabaşım olsun, çılgın mühendislerim olsun dersin buradan Faşizm'e de gidilir. Yani çocukları okutma meselesi buna göre başka bir şekil alıyor. Önce demek ki çocukları yetiştirme meselesi var, buna göre sanayi var. Demek ki iki ayaklı bir iş özünde yani.

Burada bir şey sorabilir miyim? Bu son dönemde öne çıkan bir askeri-sınai kompleks var Türkiye'de. O dediğiniz anlamda bir ufuk sağlayabilir mi?

Yok, kısmen. Çünkü dünyada son birkaç yılda askeri harcamalar çok arttı. Mesela Amerika yılda bir trilyon dolarlık harcama yapıyor. Silah satışı çok karlı hale geldi kaç yıldır. Gerginlik artıkça, gerginlik artırıldıkça, silah satışı artıyor. Bu alana girersen iyi kazanırsın. Şimdi Ukrayna'ya *drone* satıyorsun değil mi, boyuna? Putin de biliyor bunu, ses çıkarmıyor. Çünkü yapacağın başka bir şey yok. Bu şey vermiyor yani, bir sektör olarak bir şey veriyor ama, şöyle bir ülke düşünemeyiz, hep silah satışı üstüne inşa edilecek. Böyle bir ülke olamaz tabii ki. Ama şu olabilirdi, yani Monaco kadar olsaydık bunu yapabiliydik. Çünkü zaten kendi kendimize devam ettirebilirdik. Ama böyle bir şey yok, seksen milyondan başlamak zorundayız. Yani sıfırdan değil de seksenden. O zaman seksen milyondan başlayınca, karşımızda hiç canımız istemediği halde toplum diye bir mesele var. Toplum, yani önce devlet değil önce toplum meselesi var. Demin konuştuğumuz da o. Çünkü drone yapayım dersin orada devlet var. Ama devletle buradan oraya gidilemez, ancak toplum gider buradan oraya. İşte o da planlamayla oluyor ancak.

Demek ki planlama aslında topluma ait bir şeydir. Öyle olması gerekir. Öyle olarsa, o zaman planlama seksen milyonluk böyle bir ülkede, yani gitgide bilgi bakımından zaman içinde yavaş yavaş gerileyen bir ülkede, görece gerileyen bir ülkede o zaman planlama konuşulacak şeylerin böyle bir masa etrafında herkesin katılımıyla konuşulmasını gerektiriyor. Demokratik olan şey bu. Herkesin katılımıyla konuşulmasını gerektiriyor. Çünkü esas mesele oraya gitmek. Bunu zaten öyle koymazsak o zaman her şey olabilir. Demek ki bir masa etrafında konuşulacaksa planlama birtakım ukala adamların gidip içerdeki odada bir model hazırlayıp getirip "Bakın sizin için güzel planlama yaptık." demeleri değildir. Mutlaka ortak kararlara dayanması lazım. Bu bizi siyasete götürüyor maalesef. Çünkü Türkiye'nin siyaset topluluğu bugün bu konuştuklarımızdan en uzak noktada bulunuyor. Yani bunları düşünmeyen, düşünmemek ile yoğrulan birtakım insanlardan oluşuyor. İktidarda olsun veya olmasın, aralarında bir fark ortaya çıkmıyor. Hepsini şöyle çıkıyorlar ortaya, aralarında bir fark yok: "Benim çok iyi bir projem var!", "Benim müthiş bir projem var!" diye çıkıyorlar. Planlama dediğin zaman da o diyor ki "Bende çok proje var." Yani planlama bu sığ

siyasetçilikte projelerden ibarettir. Şöyle süreçler değildir yani, birlikte tartışılan ve verilen kararların işletilmesi, sadakatle bunları işletme meselesi değildir. Projeden ibarettir ve yavaş yavaş tabii toplum da “Bu projecilik iyi bir şey, zaten başka bir şeye ihtiyaç yok.” demeye alışır. Normal olarak ona alışır. Yani toplumu sığıştırır. Bugün olan şey...

Şu durumda siz kamucu bir planlamayla projeciliği ayırmak gerektiğini; bu projecilik ayağının neoliberal düşünce ile iç içe olduğunu belirtiyorsunuz.

Ben şeyi tercih etmiyorum: Kapitalizmden neoliberallik diye konuşmayı tercih etmiyorum çünkü esas olan kapitalizmdir. Bunun dönemleri olabilir, kapitalizmin özü değişmez. Onun için neoliberal dediğimiz zaman bazı insanlarda “Bu da fena bir şey değilmiş, demek ki liberallik yani serbestlik kapitalizmin özünde var, işte fena değil diye düşünmeyenlerde böyle bir çağrışım da yapabilir. Onun için, kapitalizm kapitalizmdir. Kendine neoliberal dediği dönemi, şimdi tüketme halinde. Yani 2008’de tüketti, şimdi uzatmaları oynuyor. Ama bizim gibi zayıf halkalarda, kapitalizmin zayıf halkası olan Türkiye gibi bir ülkede aynı model devam ediyor. Çünkü zayıf halkanın böyle bir iradesi yok.

Dolayısıyla kamu dediğimiz zaman o ayrı bir kamu yok. Şimdi, sizin alana giriyoruz, iktisatçı gözüyle. Kamu dediğimiz zaman, planlama söz konusu olduğu zaman, ben toplumla devletin diyalektiğini anlıyorum. Bu diyalektik olmazsa, toplum devlete verecek devlet topluma verecek. Bu olmazsa planlamayı kuramayız. Yani 21’inci yüzyılda kuramayız. Yirminci yüzyılda devlet yaptı tabii geniş ölçüde. Ama toplum da sindirdi onları. Türkiye’de mesela siyasetçiler bile anladılar. İlk yirmi yılda siyasetçiler konuşmayı plancılardan öğrendiler. Başladığı zaman ne yatırım demeyi biliyorlardı ne gayri-safı yurtiçi hasıla demeyi biliyorlardı ne işte çoğaltan demeyi biliyorlardı ne dış ticaret açığı demeyi biliyorlardı, hiçbir şey bilmiyorlardı. Bunları hep planlamacılar ile masa etrafında konuşarak öğrendiler. Ondan sonra böyle konuşmaya başladılar. Onlar orada hem devlet adına hem toplum adına bulunuyorlardı. Planlamacılar da hem devlet adına hem toplum adına... Atanmış olmalarına rağmen. Atanma bir şey ifade etmiyordu. Hem devlet adına hem toplum adına konuşuyorlardı. Yani dolayısıyla ortada paylaşılan bir kamuculuk vardı. Paylaşılan bir şey vardı. Paylaşılan şey somut olarak plandı. Yani paylaşmakta mutabakat vardı. Onun için bu anayasaya da yazıldı. Devlet Planlama Teşkilatı anayasal bir kuruluştur diye. 82’de ikide çıkarıldı, sırmalı adamlar tarafından. Çünkü sırmalıların işi devletle toplum diyalektiğini kesmekti. Toplumunu ezerek, yani işçi sınıfını ve gençleri ezerek bunu kestiler. Sonra da bir daha bu diyalektik olmadı. Bir daha toplum devlet diyalektiği kurulamadı. Toplum gitgide afallamış vaziyette kaldı. Afallamış, yönünü bilmiyor. Oraya mı gidilir, buraya mı gidilir, nereye kadar gidilir... Bunu bilmeyen bir hale geldi. Demek ki işin önemli bir kısmı, başlangıç noktasında siyasi karar oluyor.

Şimdi Sovyetler’e dönersek, 1925’te parti kongresinde bu karar alındı. Planlama yapılacak kararı siyasi karar olarak alındı. Ama ortada henüz plan yoktu. Sanayi büyük bir kongre topladı, bir buçuk yıl çalıştılar. Yüzlerce komisyon kurdular. Her sektörde ne olabilir; ne yapılabilir, nerede ne yapılabilir; nerede ne kurulabilir, ne önce kurulur, ne sonra kurulur? Hangisini önce, hangisini sonra kuracağız? Bir buçuk yıl bunu çalıştılar, bir araya geldiler, kavga ettiler. Bunun üzerinde kavga ettiler. Sonra bu yeniden parti kararına dönüştü, parti kongresine götürünce, 1929’da dört gün bunun üzerine konuşuldu. Türkiye’de hangi parti toplantısında plan üzerine konuşma hatırlıyorsun? Demek ki siyasi kararlar ilgili. Şeyde ileri gelmiyor bu, “Efendim orada tek parti vardı da...” O öyle değil. İktidarda bir parti var diye düşün, dört gün planlamayı konuşuyor. Demek ki farklı bir irade çıkıyor ortaya. O halde arkasında irade olacak. Teknik kısmı yaparak öğrenilir. Teknik kısmında o kadar insanın gözünde büyüteceği bir şey yok. Teknik kısmı yaparak öğrenilir ve yapmaya başlayınca da geliştirilir boyuna. Onun için bunu yapacak olan, yani merkezde teknik çalışmaları yapacak olan bir kadronun olması lazım. Bu kadro değişebilir de; başkaları gelir, onlar gider. Bilgilerini başkalarına verirler. Ama bunun küçük bir kadro olması lazım. Bu bir bakanlık olamaz. Yani Lenin’in alerjik olduğu bir meseleye gelirsek, bürokratikleşmemeli. Okul gibi olmalı yani. Dolayısıyla mesele bu, bakanlık değil de bir kadro. Kendini gitgide sorumlu hisseden bir kadro olması lazım.

Şimdi bu bugünün merkez bankasına ve uğradığı muameleye benzemiyor. Çünkü bugün merkez bankasına Türkiye'de deniyor ki: "Faiz kararı al, benim istediğim gibi al, daha fazla bir şeyle uğraşma. Olabilirse insanlar sermayelerini yurt dışına kaçırıyorlar, bunu önle. Ne yapacaksın bilmem, bunu önle. Bankaların kolunu bük, onları zor durumda bırak istersen. Ama onlar sana borç olarak gelip döviz yatırırlar. Bak ne kadar çok dövizim var dersin ve sermaye kaçışını önlersin. Bunu yap." Demek ki iki şey yapacak: Bir, faiz kararı alacak. Bir de dövizini alıp kaçanlar olursa bunu durduracak. Bundan ibaret, ekonomi bundan ibaret. Dolayısıyla merkez bankasının işi, bu demin konuştuğumuz işe benzemiyor, hiç benzemiyor. Hiç de benzeyemez. Onun için merkez bankası böyle bir masanın tek sahibi olamaz, masada bir iskemlesi olur. Onun uğraştığı iş para işi çünkü. Onun bir iskemlesi olur. Veya koltuk verelim.

Ama onun yanında mesela, devletin bütçesinden sorumlu, hazinesinden sorumlu bir adam oturur. Maliye müsteşarı diye. O oturur. Niye? Çünkü devlet ne kadar mal ve hizmet sipariş edecek? Değil mi? Devlet en büyük alıcı. Bütçe o demek. Bütçe, toplam hasılanın aşağı yukarı yarısı bir ülkede. Ne alacak, nereden ne kadar hizmet alacak? Bunu belirleyecek. O zaman o adam, maliye müsteşarı şöyle düşünüyor: "Aldığım vergiler yetmiyor. O zaman yeniden vergi alacağız, daha fazla vergi almamız lazım. Nereden alacağız? Sermaye sahipleri vermek istemiyor. Ama onlardan almamız lazım. Çünkü servet onlarda. Durdukları yerde servet biriktiriyorlar. O halde, o kaynağı almam lazım." diye düşünecek. "Almadığımı da borçlanacağım" diye düşünecek. "Ne kadar borçlanacağım?" onu düşünecek. Şimdi demek ki onun yanında oturan adam, yani merkez bankasının yanında oturan maliye müsteşarı da bunu düşünecek. Devletin vergi alabilmesi, o sayede harcama yapabilmesi. Yani hastane, okuldan başlamak üzere yol, alt yapı... Bunları yapabilmesi için, ordu besleyebilmesi için, polis... Hepsi var bunların içinde ama başta sağlık ve eğitim geliyor yani bunu garantiye alması gerekiyor. Böyle düşündüğü zaman maliye müsteşarı, o zaman hem devlet hem toplum adına hareket ediyor. Devlet-toplum diyalektiğinde önemli bir adam oluyor ve diyor ki "Aldığım vergiler yetmiyorsa, o zaman borçlanacağım. Ama borcun yükü olabildiği kadar düşük olmalı. Yani düşük faizle borçlanabilmeliyim. Yoksa topluma maliyeti, yüksek faizle borçlanırsam topluma maliyeti yüksek olur." diye düşünecek bir anlamda. Bak kaç şeyi düşünüyor. Bunları masada konuşacak.

Belki merkez bankasından gelen adam diyecek ki: "Düşük faiz olmaz." Çünkü bütün faizler birbirine bağlıdır zincirle. Hepsi birbirine bağlıdır. Yani biri düşük, biri yüksek olamaz. Hepsi aynı mantık içinde. O zaman ikisinin anlaşması lazım. Ama ikisinin masada anlaşması lazım. Herkesin dinlemesi ve katılması lazım. Çünkü orada planlama müsteşarı da oturduğuna göre, o da diyecek ki: "Yatırım yapılması lazım. Yani yatırımları beş yıl için dizdik, oraya gidebilmek için. Birbirine bağladık. O şekilde bağladık ki, biri yapılırsa öteki de yapılabilir diye." Planlama böyle bir süreç. Yani tek başına bir adamın belediye başkan adayı çıkıp "Müthiş bir projem var." falan demesi şeklinde değil. Birbirine bağlı. Demir-çelik kuracaksın bir yerde, o zaman cevheri nereden alacaksın? Demir cevherini. Yerinin belli olması lazım. Kömürü nerden alacaksın ve nasıl getireceksin? Belli olması lazım. Suyu nerden alacaksın? Belli olması lazım. Kaça bunları getiriyorsun? Belli olması lazım. Demek ki hepsi birbirine bağlı. Bunları birlikte yapabildiğin zaman, bir tercih yapıyorsun. O halde, şunu gösteriyor planlama önceliklerle çalışır. Öncelikler doğru olursa, oraya gidebiliriz. O halde orada oturan planlama müsteşarı da onlara diyecek ki: "Kardeşim, benim oraya gitmem için şu yatırımları yaptırmam lazım. Kime yaptıracam?"

Ya kapitalist vardır, değil mi? "Ben yaparım." der. "Bana teşvik verirsen, yani kredi verirsen ben yaparım." der. Ya o vardır yahut ona güvenemiyorsan veya her halükârda, devletin yatırım organı vardır. Yine devlet ve toplum adına hareket eden bir organdır. Yani ne kadar hastane yapacaksın? Ne kadar okul yapacaksın, değil mi? Bunları özel teşebbüsten gelen kapitalist niye okul yapsın ki? Niye sağlık ocağı yapsın ki? Çünkü kâr elde edilmez ki. Sağlık ocağı ona kâr getirmez. Normal olarak kaynağını başka yere aktarmak ister. Ya adamı mecbur edemem. Yapmıyorsa ben yapacağım. Demek ki benim mutlaka yatırım ajanı olarak

olmam lazım. Yani ben devletim veya devlet ve toplumum. İkisi farklı bir şeyler, biri devletin kaynakları ile. Öteki, toplum, “Ortaklaşa bir şey yapalım, ben de varım.” diyebilir. Bu Türkiye’de henüz yok ama olması lazım. Yani okulu kim yapacak? Hastaneyi, sağlık ocağını kim yapacak? Doktorları kim oturacak içine, değil mi? Öğretmenleri kim yetiştirecek? Okul binadan ibaret değil, öğretmenleri kim yetiştirecek? Bunu özel sektör niye yapsın? Niye öğretmenler için okul açsın ki? Eski terimle muallim mektebi. Niye muallim mektebi açsın ki? Para getirmez ki. Öyle bir görevi de yok yani kapitalistin böyle “Hiç istihdama katkı yapmıyorsun.” da diyemeyiz.

Tam bu noktada bir şey sorabilir miyim? Biliyorsunuz Sovyetler Birliği’nde Gosplan ve Gosplan gibi devasa planlama kuruluşları var. Ve bunlar bakanlık çapında, daha da fazla dört yüz binden fazla çalışmanı olduğu söyleniyor. Şimdi, piyasaların üretimin koordinasyonunda belirleyici olmaktan çıktığı bir toplumda, bugünkü yüksek teknolojide kullanılarak üretim gerçekleştirmek mümkün olabilir mi? Yani sosyalizmi tekrar planlama yoluyla ama bugünkü teknik imkanları da kullanarak ayağa diksek de piyasaları üretimin koordinasyonunda belirleyici olmaktan çıkarsak. Planlamanın böyle bir geleceği olabilir mi?

Uzaya hangi akılla gittiler? Piyasalarla mı? Planlayarak gittiler. Planlayarak gittikleri için Amerika’da dehşet uyandırdı. *Military industrial complex* oradan doğdu. O zaman *Ford Foundation* filan devreye girdi. “Adamlar bizi geçti, artık bizim desteğimiz de olsun.” dedi ve Amerikan kapitalizmi kendi sektörel planını yaptı. Onlar da aynı ürünü ve hizmeti ürettiler. Oraya gitmek için. Yani Sovyetler oraya gitti, Amerikalılar oraya gitti. Sovyetlerde planlama sayesinde oldu, Amerika’da da öyle oldu. *Military industrial complex* onu yaptı. Ama daha fazlasını yapmadı. Ama Sovyetler’de mecburdu daha fazlasını yapmaya. Yani okul açmaya, öğretmen yetiştirmeye, sağlık ocağı, hastane, doktor, hemşire yetiştirmeye mecburdu. Çünkü o sosyalizmdi, mecburdu. Amerika da mecbur değildi. Dedi ki: “Sağlık sigortası satın alabiliyorsan, doktor olarak ben sana bakarım.” Yani sıkışmışsın, ölüyorsun, kalp krizi. Adamın kapısına dayanıyorsun ve diyorsun ki: “Doktor kötü durumdayım.” Önce şunu soruyor: “Hangi sağlık sigortan var? Göster bana.” Demek ki onun bir piyasası var. Hakikaten sağlık sigortası olmayana bakılmıyor. Okullarda da benzeri bir şey. Ama tabii, sağlık çok can alıcı bir şey. Dolayısıyla Amerikan kapitalizminin öyle bir mecburiyeti yok ve insanlar da buna inanmış durumdadır. Şimdi bu Obama’nın tabii, özelliklerini biliyoruz. Ama bu, *Medicare*’i getirmek istedi, Washington’da gösteri yaptırıldı halka: “Ben kendi sağlık sistemi tercihim devlete elletmem.” diye gösteri yaptırıldı. Yani diyor ki gariban: “Bana bedava bakamazsın.” diyor. “Benim tercihime,” diyor “saygı duymak zorundasın.” Yani inandırmış sistem, inandırmış durumda.

Dolayısıyla, planlamadan bahsediyorsak o ölçekte siyasi karar mecburiyeti var. Bu siyasi karar olmadan çok yarım yamalak bir şey olur. O planlama olmaz yani. Bu Türkiye’de var mı gerçekçi olarak? Olması lazım yani bugün yok ama olması lazım. Mesele bu. Teknikleri filan mesele değil çünkü bir de şu var: Bilgi işlem teknolojileri bu kadar gelişince birçok planlama sorununu bilgi işlemle eskiden olduğuna göre çok daha çabuk ve etraflı çözebilirsin. Fasıit makineleri vardı eskiden onlarla çalışılırdı hesaplamaları yapmak için. “Hadi, aşağıda başbakan bekliyor!” (*fasit makinesi çevirme hareketi yaparak*). Dolayısıyla aslında bilgi teknolojileri geliştikçe bu planlama tezini tam destekleyen bir teknik gelişme oldu. İşin genel çerçevesi aşağı yukarı bu. Türkiye gibi bir ülke tabii buna mecbur. Mecbur ama şu anda tarihi olarak en uygunsuz zamanda bulunuyor. Hem insan profili bakımından, siyasetçi profilinden başlamak üzere, hem de sermaye sınıfının dünya sermayesine göbeğinden bağlanmış olması bakımından. Sermaye sınıfı buna direnecektir. Eskiden de direniyordu ama şimdi daha kuvvetle direnecektir. Onun için, o direnci ancak siyasetle kırabilirsin. Demek ki siyasetin önceliği gündeme geliyor. Yani toplumu güç olarak arkasına alabilen bir siyaset gerekiyor ki; toplum “Ben buradan oraya gitmek zorundayım.” diye kendi siyasetçisine öğretsin. Yoksa siyasetçi “Ben müthiş projeciğim.” falan diye, o düzeyde kalıyor. O tip olarak kalıyor, normaldir. Hatta “Bu neoliberalizm mahvetti!” diye de konuşur, normal olarak. Ne keskin adam dersin. “Benim bir projem var ya, neoliberalliğe

aykırı.” der, konuşur, konuşabilir de. Böylesi var zaten. Tehlike burada. Yani buradan bambaşka bir yere geliyoruz: Önce düşünce dünyasında gelişme gerekiyor. Bir fikri gelişme istiyor.

Peki hocam; 2018 ya da 2017’de kimilerine göre, petrolün daha fazla üretilmeyeceği tepe noktasını bulduğu söyleniyor; doğalgazda da tepe noktasının 2025 gibi ortaya çıkması bekleniyor. Tepe noktasına ulaşılması basit bir şey değil, bu bundan sonra petrol ve doğalgaz arayışında risk maliyetinin çok daha yüksek olacağı anlamına geliyor. Bu durumda enerji krizi ya da benzer bir şey, toplumun olgunlaşarak siyasi talep oluşturması beklenmeden, planlamanın önünü açabilir mi? Öyle bir şey bekliyor musunuz?

Henüz yok. Bu tez eskiden beri vardır. Ben on beş yıl önce böyle bir konferans dinlemiştim mesela. “Tepe noktasını geçtik, geçiyoruz.” diye. Zaman zaman çıkar böyle şeyler. Ancak yeni kaynaklar çıkıyor, *Arktik* var mesela. Dolayısıyla teknolojinin değişeceği yolunda, yani çabuk değişeceği yolunda, güvenilir çalışmalar yok. Ama şu var; dünyada kuvvetli bir petrol-doğalgaz lobisi var: OPEC, Rusya’yı da katalım. Bunlar fiyatları ayarlıyorlar. Mesela uzun süredir seksen dolar brent fiyatı. Petrol ne kadarsa doğalgaz da buna göre ayarlanıyor. Parite var aralarında. Bu böyle devam ediyor, çünkü yeterli ki kârı buradan elde ediyorlar. Demek ki bir ham madde lobisi var. Buna karşı Uluslararası Enerji Ajansı başından itibaren, yani yetmişlerden itibaren, bunu kontrol etmek istedi. Elli yıl oluyor Yom Kippur Savaşı’ndan bu yana. Sonunda şuraya geldi: Yenilenebilir enerji. Petrolün ve doğalgazın dünyayı kirlettiği tezini benimseyerek, yenilenebilir enerji, rüzgâr, su, vb. onlarla başlayıp; şimdi daha da ilginç küçük maddelerle şimdi elde edilebilen enerjiden çok daha fazlasının elde edilebileceği çalışmaları çıktı ortaya. Uluslararası Enerji Ajansı’nın genel sekreteri de uzun zamandır Fatih Birol diye bir adam. ODTÜ mezunu. Çalışkan bir adam. Dubai’de yapılan son toplantıda OPEC’le yenilenebilir enerji tarafı ilk defa karşı karşıya geldi. Bu noktaya elli yılda gelindi. Tabii zaman hızlanabilir. Yani yenilenebilir enerjinin artması lazım. Hele bizim gibi bir ülkede. Mesela Türkiye’de enerji kaynağının, bakıyorsun, %35’i filan doğalgazdan geliyor ve yapılan projeksiyonlarda hiç değişme yok. Şimdi başımızdakiler bunun ticaretinden de kârlı çıktıkları için umurlarında değil. Dolayısıyla böyle yenilenebilir enerji yapıyoruz diyorlar ama burada bir şey yok. Bu teknoloji meselesi. Teknolojide büyük hamle yapman lazım ki gerçekten petrol ve doğalgazı bertaraf edebilesin. Mesela işte elektrikle işleyen otomobil. Bir süredir var ama daha tam şey alınmadı, ötekini ikame edecek.

Gelmesi de zor.

Dolayısıyla petrol ve doğalgaz hala dünya teknolojisini şekillendiriyor. Bu uzun zaman işi. Olabildiği kadar olur, ama esas amaçlar konuştuğumuz gibi önce insanidir, insani. Çocuğun yetişmesi on yıldır değil mi? O on yıl da önemli işte. On yılda ne yapabilirim? Hep on yıl ama. On yıl hep ileri kayıyor. Hep yeni gelen, yeni doğan bir milyon var ya, hep onların ilk on yılı, ilk on beş yılı. Demek ki planlamanın sürekli olması lazım. Sürekli ve bir temelinin, insani temelinin olması lazım. Bu çocukları okula almalısın ve bunlara bugünkünün tabii tam tersi; Antik Yunan’dan başlamak üzere, Sokrates’ten başlayıp Shakespeare’e gelmek üzere, ondan da bugüne gelmek üzere. Türk tarihinde verilmeyen hümanizm filan verebilmen lazım. Çünkü çocuk büyüdükçe aklında, isterse mühendis olsun, değişik bir insan olmayı birleştirebilsin. Yani planlamanın böyle toplumsal bir süreç demek olduğunu çocuk kafasında geliştirebilsin. Yoksa teknik kadrolar gelir ve gider, yani normal olarak. Eski plancılar var, kimi öldü, kimi yaşlı. Emekli olduktan sonra hiçbiri çalışmıyor. Bunları çalıştıracak, yani diyelim bilgi birikimine sahip insanlardır bunlar, onları çalıştıracak toplum bir kurum hazırlamış değil. Orada işte ölüyorlar filan “Ne kadar çok şey bilirdi.”, “Bak şunu da yapmıştır.” filan da öyle geliyor. Ama onun sahip olduğu bilgi aslında çok önemli bilgi, çok nadir bir bilgi. Dolayısıyla bir nadir bilgiler koleksiyonuna ihtiyaç sonsuz. Onu boyuna geliştirebilme meselesi. Sonsuz, evet. Toplum kuşakları ile bu nadir bilgileri çoğaltamaz ise tabii o zaman iş piyasaya dönüyor.

Sizin bir söyleşinizde bahsettiğiniz bir mesele var: Sizin kuşağımızın, az önce söz ettiğiniz gibi, toplumla devlet arasındaki o diyalektiğin farkında olup toplum için çalışma, çabalama ihtiyacını hisseden bir nesil olması. Aslında az önce söyledikleriniz de biraz onun gibi. Bugünkü kuşağı nasıl görüyorsunuz? Kolektif düşünme, toplum için düşünme... Böyle bir şeyden vazgeçildi diyebilir miyiz?

Bundan uzaklaşıldı. Tabii, yani son kırk yılda kuşaklar bundan uzaklaştırılıyor. O zaman biz hissetmeden düşünmeden doğal yaşam budur filan diye şey ettik kolektif düşünceyi. Yegâne yaşam tarzı budur diye yetiştik. Öyle diyelim. Kariyerde de öyle mesela. Mülkiye'de ne birbirimizden bilgi sakladık ne birbirimizle de böyle itişerek yarıştık. Böyle bir şey olmadı. Yarışma yoktu. Herkes koşuyordu, birlikte koşuluyordu. Herkes birbirine danışıyordu, konuşabiliyordu. Kimse kimseyi kıskanmıyor. Ama işte o cumhuriyetin verdiği kolektif “iş olursa kolektif olur” düşüncesinin eseriymiş tabii. Tabii o öyle bir yetişme tarzı. Sonra demokrasi gelince “her koyun kendi bacağından asılır” zamanına geldik. (*Gülüştürmeler*) Şimdi çok saçma bir soruyla karşı karşıya kaldık. Şimdi çocuk, genç diyor ki: “Demokrasi istiyorum.” Ne istediğini bilmiyor aslında. Çünkü onu tanımlamak mümkün değil. Yaşam tarzına dönüşmedikçe; yani herkesin katıldığı yaşam tarzına, herkesin birlikte konuştuğu yaşam tarzına, tabii birlikte düşündüğü, düşünerek konuştuğu yaşam tarzına dönüşmedikçe. O zaman demokrasiyi de tanımlayamam. Ama şimdi, gene meşgul olduğum şeylerden ötürü, mesela demokratik, demokrasi yerine “demokratik devrim” kavramının Türkiye gibi bir toplumda çok daha lüzumlu olduğunu düşünüyorum.

O nedenle bu 1940'ların ilk yarısı üzerinde durdum. Yani koşullar; tek parti dönemi mi? Hem de nasıl. Peki dünyada barış filan mı var? Tam tersine. Yani her dakika bir işgal kuvveti gelebilir. Koşullar bu. Ama o zaman şunu görüyorsun: Bu adam, ileriye atılım ancak en zor koşullarda olabilir diye düşünmüş, İkinci Dünya Savaşı yıllarında. Yani ben harbe girmeyeceğim. Fakat koşullar hep zor koşullar olmaya devam edecek, sanki savaştaymışım gibi olacak. Bu zorluğu içerde demokratik atılım yapmak için nasıl kullanırım? Çok parti ikinci parti falan yapacak diyelim o ortamda. Ya ne yapacağım? Köylüleri cumhuriyetin köylüsü yapacağım ve onlara toprak vereceğim. Yani karşıma toprak ağalarını alacağım ve kabilsen savaş yılları öyle bir fırsat ki öyle bir fırsat ki toprak ağalığımı yok edeceğim. Şimdi bu demokratik devrimin daniskası aslında. Yapabilirsen daniskası. Demek ki demokrasi böyle iyi ahlak derneği ortamı değil yani. Herkes birbirine gülcük atıyor, şarkı söylüyor her yer pembeye boyanıyor filan. (*Gülüştürmeler*). Böyle bir şey değil. Tam tersine en zor koşullarda yapma fırsatını yaratabilirsene, tabii o bir çeşit kurmay zekâsı istiyor, yaratabilirsene o zaman olur ve bu da bir çeşit muharebe. Muharebe tabii. Yani demokratik devrim bir muharebedir, zor bir muharebedir. Ama muharebesiz sınıfsal yapıyı değiştirerek toplumun istediği yapıya erişemezsin. Mutlaka muharebe. Onu da senin seçmen lazım. Aksi takdirde eziliyorsun işte, yüzyıllık Cumhuriyet gösteriyor bunu. Kırklarda bu olabilseydi, ama olmadı, neden? Ordu karşı; Mareşal Fevzi Çakmak'tan başlamak üzere, her gün adama diyor ki: “Bu komünist yuvalarını ne zaman kapatacaksın?” Genelkurmay Başkanı Cumhurbaşkanı'na söylüyor bunu. Parti karşı; adam bir eve gidiyor karşılayıcısı yok. Yahu gelen Cumhurbaşkanı. Gittiği yer ama Köy Enstitüsü, karşılayıcısı yok. Mülki idare karşı; kaymakamlar kaçıyorlar. Böyle bir ortamdasın. Dolayısıyla yani siyasi yapı, kendi partinin dokusu karşı. Demek ki onları aşamıyorsun. Mümkün değil çünkü. O çok zor. Orada siyasi yapı öne çıkıyor, siyaset topluluğu yapamayınca olmuyor. “Kötü bir şey ama hadi demokrasi yapayım.” diyorsun. “Celal Bey, gel buraya şu partiyi kur.” diyorsun. “En zararsız adam budur herhalde.” diyorsun. Çünkü o sana eskiden “Şefim” diyordu. (*Gülüştürmeler*) Celal Bey'e “Bir parti kur hadi bakalım” diyorsun, “kontrolümde olsun.” diyorsun. İşte oradan olmuyor tabii. Bir daha dönemiyorsun oraya. Ancak 61'de dönüyorsun, anayasayla. İstisnai bir şey o da. Ona da yirmi yıl tahammül ediyorlar. Bir daha dönüşü yok.

Tabii, yani muharebesiz mümkün değil canım. Muharebeyle düşünmeden mümkün değil öyle görünüyor. Plancı için de öyle. Yani bizim çalıştığımız zamanlarda da şuydu: Planı yaparsın, uygulama bir kere yaparken engellemeye çalışırlar, birincisi o. Engellemeye çalışırlar veya “Bu doğrultuda yapılacak!”

İkincisi şu: Yaparsın, meclisten zorla geçirirsin. Adamlara emrivakiler yaparak geçirirsin. Ondan sonra muharebe başlar, değiştir diye. Dünya Bankası, IMF falan, “Değiştir.” derler. Şantaj yaparlar, vesaire. Ama bu işin doğası bu, böyle olacak. Muharebe işin esası tabii. Çünkü iş hakikaten toplum düzeyinde bir iş. Ülkede teknik, salt teknik bir şeymiş gibi konuşuluyor. Ama toplum, toplumun kendi iradesine sahip olabilmesi meselesi. Oraya, buradan oraya gidebilecek mi? Ancak irade ile gidebilir. Yoksa burada kalıyor işte. Her gün burada: “Faiz kaç olsun?”, “Döviz ne olsun?” orada kalır. Ona mahkûm ettiler Türkiye’yi çünkü.

Bir de tabii dünya sermayesi çok şey, birbirlerinden haberleri var devamlı. Ayrı değil. Finansçılar ayrı sanayiciler ayrı siyasetçiler ayrı filan değil. Mutlaka çok entegre.

İki kutuplu dünyaya gidiş hakkında ne düşünüyorsunuz hocam? İki kutuplu dünyaya doğru gidiyor muyuz?

Şimdi Çin tabii... Acayip bir mahluk yani Çin. Şimdi sahneye çıktı, dört bin yıldır sahneye çıkmıyordu. Değil mi? Kendi sınırlarının dışına çıkmıyordu. Dört bin yıllık bir akla sahip. Ve o değişik bir akıl, iyice irdelemeden karar vermiyor. Konfüçyüs ile Mao’nun düşünme tarzları ortak. Bugünkünün de, Xi’nin de öyle. İyice irdeleyecek. Bir karar verdiyse, diyorsun ki iyice irdeledi. Macera yok. Amerika’da mecburen, Amerika’nın karar ve hareket tarzında mecburen macera denemeleri var. Ama Çin’de yok. Dolayısıyla değişik bir şekilde oynuyor. Fakat çıktığına göre... Şimdi kuşak yol diye bir proje yaptı. Kuşak yol Avrupa’nın ucuna kadar uzanıyor. Her yerden geçiyor. İki yol yani. Avrupa’ya kadar gitti. Bu çok ciddi bir karar. O kararı nasıl verdi? Biz onu bilmiyoruz. Neyi düşünerek verdi? Yani dünya coğrafyasını nasıl böyle, Nasrettin Hoca bölüyor ya hani baklava fıkrasında, onu nasıl böldü? Bir tarafında ne kaldı, öbür tarafında ne kaldı? Bunları bilmiyoruz. Fakat bu şunu gösteriyor bence, dünya hakimiyetini paylaşmaya razı değil, tek başına olursa olacak. Ama o ne zaman olacak? Çünkü zaman da, siyasette ve tarihte, aynı birimlerle ilerlemiyor. Elli yıl hiçbir şey olmayabilir. Elli yıl olmadı işte. Nixon’la Kissinger 72’de gittiler. Dediler ki “Sevgili Mao biz seni çok severiz, şu Rusya’yı aramızda bir paylaşalım.” dediler. O da “Bir düşünelim.” dedi. “Siz varsanız neden olmasın?” dedi. Ama elli yıl geçti üzerinden şimdi çıkıyor ortaya. Ruslar parçalanıp kendileri vaziyeti anladıktan sonra ortaya çıkıyor. Putin Ukrayna’da savaştığı zaman Çin ile arasını yakınlaştırmak için savaşıyor.

Yakınlaşıyor da değil mi?

Git gide yakınlaştı. Şunu da diyeyim Çin aldığı doğalgazın ve petrolün %50’den fazlasını Rusya’dan alıyor, bağımlılaştı. Çin’i bağımlı kıldı, ekonomisini.

Bu yeni bir blok oluşumu mu?

Şimdi Şangay oyunu var. Yani bu bir oyun bence. Değişir, yani değişebilir. Ama Çin’in kararı, kendi başına kendi için aldığı bir karar, bu kuşak yol. Ortak yok orada. Amerika da kendi başına oynuyor. Avrupa’yı tabii kolonize etti. İnanılmaz bir şey o. Koskoca Almanya, nasıl razı olursun doğalgazı 5 misli fiyatla Amerika’dan almaya. Nasıl razı olursun? Razı oldu. Rus gazı geliyordu.

Belli ki Almanya’da devlet yokmuş.

Yokmuş o çıktı ortaya, iyice çıktı tamamen, tabii. Almanya demek Avrupa demek.

Peki Alman küçük ve orta ölçekli işletmeleri ile işçi sınıfı, çalışan insanlar, hizmet sektörü hep böyle katlanacaklar mı bu duruma?

Katlanıyorlar. İlk Sosyal Demokrat Parti’nin yani Marksist partinin çıktığı yer. İlk güçlü olarak, örgütlü olarak geliştiği yer. Sonradan sapmış filan ama neyse. Yani sanayi ülkesi, koskoca sanayi ülkesi. İki kere

perişan olmuş, iki kere ayağa kalkmış. Esas sınamaya bak. Başka hiçbir ülke kalkamazdı. Yani Amerika iki kere perişan olsun bırak bir kere perişan olsun. Bakalım bir daha kalkabilir mi? Kalkamaz. Bunlar kalkmışlar. Ama ondan sonra gidip anahtarını Amerika'ya veriyorsun. Petrol, doğalgaz şirketleri bir yılda yüz milyar doların üzerinde kazandılar bu işten. Rusya da kazandı, fiyat yükselince. Almanya kaybetti. Onun için Avrupa'yı kolonize etmezse Amerika yok zaten. İzole. Kolonize etti NATO ile. Ama alacakaranlıktan geçiyoruz aslında yani. Birbirlerine el ense çekiyorlar. Putin'in de istediği bir şey var o da tahkim etmek istiyor kendini. Sağlam basmak istiyor o kadar yani. Bir yerde gözü yok. Putin'i Avrupa'ya almadılar, çok istedi değil mi? Yirmi yıl istedi adam, almadılar. Biz seni yiyeceğiz demek çıktı oradan. Yani Ukrayna'ya da darbe yapınca Amerika. 2014 mü oluyor?

Evet. Maidan Darbesi.

O zaman belli oldu, Avrupa'ya almayacaklar ve başına bela olacak. Rusya için kötü niyetleri var. Yani parçalamak isteyecekler Rusya'yı. Oradan itibaren belli oldu. O belli olunca o da gitti Kırım'ı aldı. "İlk taşı ben oynayayım." dedi. Böyle başladı. Yani Kırımdan geliyoruz bugüne. Ama Amerika tabii şuna razı; Rusya'yı Çin ile paylaşıp "iki kapitalizmi dünya"ya razı. Bunlar zıt mı olurlar birbirlerine yoksa öyle göstermelik mi kavga ederler? Bu çok ileriye ait bir şey. Ama Çin böyle bir şeye razı değil gördüğüm kadarıyla. İlk defa sınır dışına çıkıyor. Dört bin yıldır ilk defa çıkıyor, işgalci bir devlet olmamış hiç. Şimdi çıkıyor demek ki "Çıkmazsam yok olurum." diye görüyor. "Çıkmazsam bir kere Asya'yı bunlar alacaklar.", "Asya'yı alırlarsa ben yok olurum." diyor. O halde "Mecburum." diye yeni strateji yapıyor. Konfüçyüs de olsa öyle yapardı herhalde.

Zaten Rusya'nın başarısının, ekonomisinin yıkılmamasının arkasında çok ciddi olarak Çin-Rusya bağlantısı var gördüğümüz kadarıyla. Yani bu bağlamda yeni bir blok oluşmuş sanki.

Şimdilik öyle.

Bu bizim için iyi bir şey.

E iyi tabii. Biz zaten Rusya'nın yumuşak karnıyız. Yani Rusya'yı parçalama projesi ile Türkiye'yi parçalama projesi aynı proje, aynı proje ikisi. Onda Amerika ilerleme kaydeder ise mutlaka Türkiye için o niyetleri de ortaya çıkar. Süreç içinde o kıvama gelindiği oldu şimdi. Ama yani tahminimizin ötesinde Cumhuriyetin kazandırdığı, toplumda Cumhuriyetin kazandırdığı bir şey var, öyle bir şey var. Demokrasiyle falan ilgisi yok onun. Şovenizmle de ilgisi yok, şoven bir şey de değil o yani. Bir direniş var. Üç milyon insan burada yürüyor [Ankara], üç milyon insan İstanbul'da yürüyor 29 Ekim'de. Kendi kendilerine, kalkıp yürüyorlar. Bu sadece Atatürk meselesi değil yani. Yani onu bir simge olarak düşündüğün zaman, burada bir şey var.

Tabii, tarihsel bir toplum olmanın...

Ama burada şu var: Bu insanlar hep ekonomik sömürünün süjesi oldular. Son yirmi yılda uygulanan model, ekonomik sömürü modelinin süjesi. Sömürülen insanlar oldular yani. Emekçi oldukça Cumhuriyetçi oldular. İlginç olan şey bu. İlginç olan çelişki burada. Cumhuriyetçi oldukça emekçi oldular. Demek ki demokratik devrim meselesini burada aramak lazım. İlginç olan tarafı o. Yürüdüler, altı milyon yürüdü. Diğerlerini de sayarsam, başka yerlerde İzmir falan on milyona kadar uzanır yani. O şeyden geçiyoruz işte, o alacakaranlık çelişkilerle ilerliyor.

Hocam, sorularımızı cevaplayarak değerli görüşlerinizi bizimle paylaştığınız için çok teşekkür ederiz. Saygılarımızı sunuyoruz.